

КАДГИН ЛÆГИ ЦИРТИ СÆРГЪИ БÆХ ДÆР МА Æ СÆР НИЛЛÆГ ÆРГУБУР КÆНУЙ!..

ХЪОДЗАТИ Æхсарæ (1937-2021), Цæгат Иристони адæмон поэт: «Царди æгъатир фæткæ уæхæн æй: адæймаг цалинмæ нæ фарсмæ фæууы, уæдмæ ин аргъ кæнун нæ фæффæразæн, нæ зонæн. Уæдта нæ еууæхæни седзæртæй ку фæууадзуй, уæд сабургай-сабургай æрлæдæрæн, куд æнæргъуди ан (фулдæр хæттити ба – дорзæрдæ). Æма нæ зингхуст æмбали зæрдхъурмæй имисун байдайæн, æ медæгæ ци рохс хаста, е нæ цæсти хъæбæрдæр исæхедуй, æма æ аййеппитæ ауонти æрбайсæфунцæ...»

АХСИАГ БÆРÆГЪОН

НÆ РЕСПУБЛИКИ КОНСТИТУЦИ – НÆ БАРТÆ ГЪÆУАЙГÆНÆГ

Дæс æма инсæй анзи æнхæст кæнуй 12 ноябри Республикæ Цæгат Иристон-Аланий Конституцибæл. Аци цитгин бæрæгбони кадæн Цæгат Кавкази хуæнхон металлургон институти арæст æрцудæй сæрмагонд Æхсæнадæмон наукон-практикон конференци, кæцимæн æ нисанеуæг адтæй нæ республики сæйраг закъони истори, медесдзийнадæ æма æ изолдæри парахатдзийнади фæдбæл.

Конференций архайдонцæ Цæгат æма Хонсар Иристони зундгонддæр специалисттæ барæзонади æма науки æндæр къабæзти ахургæндтæ. Уонæй еу – юстиций инеларлейтенант, Уæрæсæй Федераций æскъуæлхт юрист, юридикон науки доктор, профессор Цæгат Кавкази хуæнхон металлургон институти хецауеуæгæди æма дзиллон баради кафедри сæргълæууæг Цалити Александр. Зæгъун гъæуй уой дæр, æма Цалий –фурт адтæй нæ республики Конституци ка цæттæ кодта, еци косæг къуари иуонг. Уомæ гæсгæ ба, аци ахургæнæндони устур æргом æздахунцæ Цæгат Иристони сæйрагдæр закъони ахурæдæмæ. Конституций хæццæ зонгæ ба кæнунцæ айдаг ахургæнæн киунугути фæрци нæ, фал ма аразунцæ сæрмагонд наукон симпозиумтæ. Аци конференцимæ ци докладтæ бацæттæ кодтонцæ, уонæми дæр устур æргом æздахт æрцудæй барадон акти аллихузон фæззæлæнтæмæ.

Конференций архайгутæн райарфæ кодта ахургæнæндони разамонæги фиццаг хуæдæйивæг Галачити Светлана. Куд баханхæ кодта, уотемæй нæ республики нури æма æ изолдæри райæзти гъуддаги, куд Уæрæсæй Федераций аккаг субъект, уотæ нæ Сæйраг закъон ахæссуй фиццаг бунат.

Цæмæдесаг докладтæ искодтонцæ уæлдæр ахургæнæндæнтти профессортæ Хъойбайти Барис æма Чеджемти Сергей, доцент Къаболати Владислав, Цæгат Иристони адæймаги бартæ гъæуай кæнуни фæдбæл минæвар Цгойти Тамерлан æма æндæртæ.

Радзубандигæнгутæн сæ еугуремæн дæр сæйраг медес адтæй е, æма Конституций ци 10 сæргонди æма 111 статьяй ес, уонæй фæдаргонд æнцæ нæ республики царди барадон бундори сæйраг æздæхæнтæ, куд паддзахадон баради субъект уотæ, æма цæргути сæйрагдæр бартæ æма ихæстæ æнхæст кæнуни фæткитæ.

Цæун райдæдта 1993 анзи мартъий **Диггорæ** 0+

№42 (962) 2024 анзи 9 ноябрь – геуæргобай мæйæ

Аргъ 1 туман

Æ ЛÆГГАДÆ – ÆНÆГЪÆНÆЙДÆР НÆ АДÆМÆН, НÆ ИРИСТОНÆН!..

Иристони дзиллæ хъæбæр зæрдристæй хъонц кæнунцæ уæззау цауи фæдбæл – æ уæлзæнхон цардæй рахецæн æй Республикæ Цæгат Иристон-Аланий адæмон артист, Республикæ Хонсар Иристони æскъуæлхт артист, телеуинунади равдиститæ номдзуд амонæг Дудиати Дзамболати фурт Валоди.

Дудиати Валоди æ царди фулдæр æмбес лæггадæ кодта нæ дзиллитæн, алкæдæр ни æй нимадта æ бийнonti иуонгбæл. «Уе 'зæр хуарз, хъазар æмбæлттæ! Косуй Цæгат Иристони телевизион студи...», зæгъгæ, ку райгъусидæ æ фæлмæн гъæлæсиуагæ, уæд адæм сæ цийфæнди куститæ дæр ниууадзгæй, æрбадиуонцæ сæ телевизорти размæ æма зæрдиагæй игъустонцæ, Валоди син ци хабæрттæ кæнидæ, уонæмæ.

Куд профессионал, уотæ ин аргъ нæ адтæй. Уотид амонæг нæ, фал куд æцæг ирон лæг, уотæ рæстзæрдæй лæдæрдтæй æ ихæстæ адæми размæ æма сæ æнхæст кодта æ царди фæстаг бæнтти уæнгæ. Е 'мкосугути хестæр æма кæстæр фæлтæри диктортæй, амонгутæй, техникон косгутæй, уотæ некæд неке загътайдæ æма зæгъдзæнæй, Валоди мæмæ зулун цæстæй ракастæй, кенæ еске зæрдихудт æрхаста, зæгъгæ. Адтæй алæмæти фæлмæнзæрдæ æма ауодагæ адæймаг.

Дудиати Валоди нæ республики телеуинунади кустмæ устур æвæрæн бахаста, æма æ берæ хъиамæттæ æнæргъудийæй нæ байзадæнцæ: хуарзæнхæгонд æрцудæй бæрзонд паддзахадон хуæрзеугутæй. Фал ин уæддæр сæйрагдæр хуæрзеуæг ба адтæй адæми уарзондзийнадæ æма нимаундзийнадæ

***

Дудиати Валодий номерæн æрмæгутæ мухур кæнæн 4-5-аг фæрстæбæл.

РАЙАРАЗУЙНАГ ГЪУДДАГ

АГЪАЗГОНД ЦÆУЙ
АМАЛГЪОНАДИ РАЙРÆЗТÆН

Цæгат Кавкази федералон зилди Уæрæсей Президенти Æнхæстбаргин минæвари размæ косæг Координацион советæн бабæй æрæги ци æмбурд арæзт æрцудæй, уоми æркастæнцæ Цæгат Кавкази райрæзти паддзахадон программæ æнхæст кæнуй, минкый æма рæстæмбес амалгъонадæн паддзахадон агъази, уæдта æндæр ахсгиаг социалон-экономикон фарстæмæ.

Æмбурди архайдта æма си радзубанди кодта Цæгат Иристони Хецауади сæрдар **Дзанайти Барис** дæр. Æма бæлвурдæй рахабар кодта, республикæ минкый æма рæстæмбес амалгъонади ирæзтбæл куд косуй, уæдта къабази гъомусадæн ци федералон æма регионалон программитæ нисангонд æнцæ, уонæй куд пайдагонд цæуй, уобæл. Æ загъдмæ гæсгæ, бизнеси райрæзтæн агъазгæнæг мадзæлтти фæрци аци анзи дæргъи республики минкый æма рæстæмбес амалгъонади субъектти нимæдзæбæл бафтудæй аст проценти. Уотемæй къабази косæг адæми нимæдзæ æстдæс минемæй фæффулдæр æй.

– Цæгат Иристони еудадзугдæр лæмбунæг æргом æздæхт цæуй амалгъонади райрæзти фарстæмæ, – загъта Дзанайти Барис. – Еци архайди æнцойнæ кæнæн, регионалон центр «Мæ бизнес»-и размæ ци стурктуритæ косуй, уонæбæл (центри дæлхайæдтæ байгон кодтан еугур районти дæр). Уомæй уæлдай æнхæстгонд цæунцæ национ проект «Минкый æма рæстæмбес амалгъонадæ æма бизнесæн агъаз» æма æндæр программитæ.

Еци кусти ахедгæ æй минкый æма рæстæмбес амалгъонади кустуæттæн æфстæуттæ дæттуйи æма кредитон зæрдæдарæнти фондти архайд дæр. Уони фæрци ахедгæ амалгъонадон проекттæ æнхæст кæнуйи нисануæгæй республики экономикæмæ кредити хузи æрбафтудæй 1,8 миллиард сомей бæрцæ.

Дзанаи-фурт ма куд фæббæрæг кодта, уотемæй минкый æма рæстæмбес амалгъонади идарддæри райрæзтæн фæййагъаз уодзæнæй нæуæг национ проект «Пайдайаг æма гъомусинг экономикæ» дæр. Æ дзубандимæ гæсгæ, республикæ еугур равгитæ æма гæнæнтæй дæр æнæмæнгæ архайдзæнæй аци проекти.

Æмбурди дзуаппон докладтæ искодтонцæ Цæгат Кавкази федералон зилди иннæ субъектти хецаудзийнади æнхæстгæнæг оргæнти разамонгута æма профилон федералон ведомствити бæрнон косутæ дæр. Етæ лæмбунæг æркастæнцæ, Цæгат Кавкази федералон зилди райрæзти паддзахадон программæ уæгæвæрдтæ 2024 анзи фараст мæйемæ куд æнхæстгонд æрцудæнцæ, уобæл.

Аци хабар нин фегъосун кодта нæ республики Сæргълæууæги æма Хецауади пресс-службæ

ЕС УÆХÆН ДÆСНИАДÆ – ФИДИБÆСТÆ ГЪÆУАЙ КÆНУИ!..

БÆГЪАТÆРТИ НÆМТТÆ – АЕНОСОН

Горæттæрон райони Тарскæйи гъæуи фиццаг скъолай кадгин уавæри байгон кодтонцæ Тугъдон намус æма сæрмагонд æфсæддон операций архайгути музейтæ.

Аци ахсгиаг гъæугæ гъуддаг цæмæй исирæзтайдæ, уомæн ахурадон уагæдо-ни коллективæн устур агъаз бакодтонцæ Фæммардуæвæг Фидибæстæ гъæуайгæнгути бийнонти еугуруæрæсеуон æхсæнадон организаций цæгатирстойнаг дæлхайади сæргълæууæг **Татьянæ Днепровская**, Уæрæсей Медгъуддæгути министради Цæгат Кавкази федералон зилди Паддзахадон управлений сæргълæууæг, инæлар-болкъон **Сергей Бачурин** æма аци ведомствити прессекретарь **Дойати Иринæ**, Цæгат Иристони медгъуддæгути министр **Демьян Лаптев**, æхсæнадон организаци «Терки хъазахъи культурон центр»-и сæргълæууæг **Владимир Писаренко** æма рекламон агентадæ «Зебра-мастер».

Ахургæнгута æма скъоладзаутæ устур куст бакодтонцæ, æрæмбурд кодтонцæ

гъæздуг æрмæг. Фæууинæн си ес, гъæуæй Устур Фидибæстон тугъди ка архайдта, еци тугъдонти хузистити агъазиу стенд, сæрмагонд æфсæддон операций ка фæммард æй, еци тугъдонти хузиститæ, дарæс, хуæрзæуугутæ, ци лæгдзийнадæ равдистонцæ тохи будури, уой æвдесæнтæ. Зæрдиагæй байархайдтонцæ, исаразтонцæ зæрдæмæгъаргæ экспозицитæ. Музейтæ байгон кæнуйи кадгин мадзалмæ 'рбахудтонцæ, абони скъолай рауагъдонгæй Украины зæнхæбæл хъазауатон тох ка кæнуй, уæдта æ цард тугъди будури ци æригон лæхъуæнтæн раскъудæй, еци бæгъатæрти бийнонти, гъæуи цæргути, райони хецауадæ æма æхсæнадон организаци минæвæртти.

Берæ адæм æрбацудæй еци бон Тарскæйи скъоламæ. Иуазгутæ базонгæ 'нцæ музейти æрмæгути хæццæ. Нур алли адæймагæн дæр фадуат уодзæнæй ардæмæ 'рбацæунæн. Тохи будури ка фæммард æй, еци лæхъуæнти нæмттæ исæносон кодтонцæ, цæрдзæнæнцæ гъæуи цæргути зæрдити.

«БОЗ АЕМА УИ СÆРУСТУР АН!..»

Цæгат Иристони Сæргълæууæг **Сергей Меньялойæн** адтæй фембæлд бархеунти батальон «Алани»-й службæгæнгути хæццæ. Уоми сæрмагонд æфсæддон операций архайгутæн исаккаг кодта паддзахадон хуæрзæугутæ.

Нæ республики разамонæг зæрдиагæй райарфæ кодта не 'мзæнхон бархеунтæн, уоди федердзийнадæ æма бæгъатæрдзийнадæ, Фидибæстæбæл æновуддзийнадæ ке 'вдесунцæ, уой туххæй. Æ радзубандий уотæ баханхæ кодта:

– Тагъ æртæ анзи исæнхæст уодзæнæй бархеунти къуар «Алани»-й исарæзтбæл. Батальони службæ кæнунцæ, сæрмагонд æфсæддон операций райдайæни Фидибæсти сæрбæлтау тохи ка балæудтæй, еци нæртон игурдтæ. Царди цийфæнди хабæрттæ ку 'рцæуа, уæддæр сумах мæнæн уодзйнайтæ æнсувæртæ.

Сумахæй алкæмæйдæр дæн боз æма сæрбæрзонд.

Сергей Меньяло ма куд загъта, уотемæй республикæ идарддæр дæр еугурæрсуг агъаз кæндзæнæй сæрмагонд æфсæддон операций архайгутæн.

Аци фембæлдти рæстæг батальони æфсæддонти къуарæн лæвæрд æрцудæнцæ паддзахадон хуæрзæугутæ. Уæрæсей Президенти Указæй Лæгдзийнади орден акагонд æрцудæй **Дзигойти Александр** æма **Дудайти Ренатæн**.

Майдан «Иристони намусæн» лæвæрд æрцудæй **Басити Аланæн, Болатати Владиславæн, Икъоти Юрийæн, Арсен Шепиевæн, Гассити Максимæн, Остыати Русланæн** æма **Ибрагим Абовæн**.

Никки ма батальони иуонгити устур къуарæн исаккаг кодтонцæ майдан «Сæрмагонд æфсæддон операций архайæг».

СТАНЬ ЗАЩИТНИКОМ ОТЕЧЕСТВА!..

Славу и доблесть героев сохраним и приумножим!
ВСТУПАЙ В ПОЛК ИМ. ДВАЖДЫ ГЕРОЯ СССР И. А. ПЛИЕВА
СЛУЖБА ПО КОНТРАКТУ
ЕДИНОВРЕМЕННАЯ ВЫПЛАТА ПРИ ЗАКЛЮЧЕНИИ КОНТРАКТА - **800 000 РУБЛЕЙ**
Со СВОими - за Россию!
ПУНКТ ОТБОРА НА ВОЕННУЮ СЛУЖБУ ПО КОНТРАКТУ: Г. ВЛАДИКАВКАЗ, УЛ. ТИТОВА Д. 5
(8672) 76-83-75

НÆ ФÆЗЗИГОН БÆРКАД

РÆЗИ ТИЛЛÆГÆРЗАД – ФАРÆЙ МИНКЪИЙДÆР

Цæгат Иристони рæзикустгæнæн хæдзарæдтæ сæ тиллæг æрæмбурд кодтонцæ, æма республики гъæууон хæдзаради министрæдæ куд фегъосун кодта, уотемæй анзи бæрæггæнæнтæмæ гæсгæ нæ аграрон кустуæттæ еумæйагæй æрæмбурд кодтонцæ 45 мин тонней бæрцæ рæзæ. Фари нимæдзти хæццæ рабаргæй, е æй минкыйдæр – уæд тиллæги еумæйаг бæрцæ адтæй 50 мин тонни.

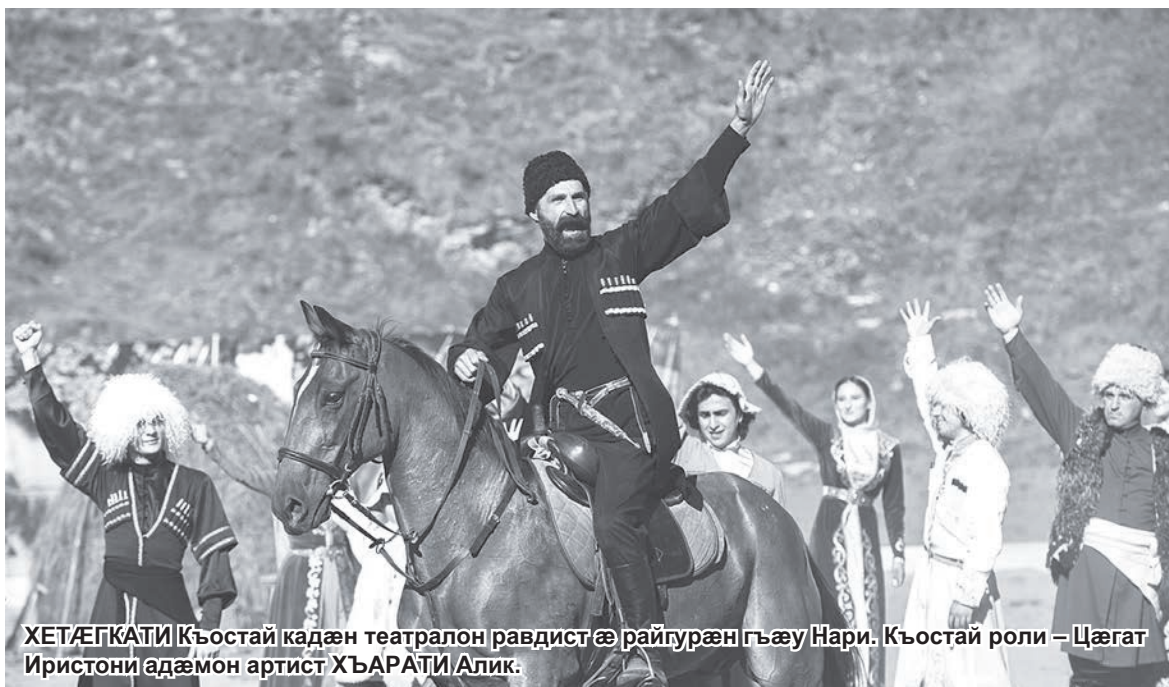
Рæзи тиллæги хузти 'хсæн агъазидæр хай – 95 проценти – ахæсуй фæткъу. Ами растауйнаг æй æнæнхæст бæрнондзийнади кустуат «Казачий хутор». Æ рæзæдæнттæ æнцæ станицæ Æрхонкæй ба Фарнигъæумæ хæстæг фæзуати. Фæллойнæгæнгута фарастæдæ гектаремæй æрæмбурд кодтонцæ 34 000 тонни фæткъу. Хæдзаради зæнхити фулдæр хайи ирæзунцæ товарон сорттитæ «Голден», «Гренни Смит», «Гала», «Ред Делишес» æма берæ æндæр хузтæ.

Аци гъæугæ гъуддаги дуккаг бунат ба ахæсуй Црауи гъæуи æнæнхæст бæрнондзийнади кустуат «Владка». Ци 122 гектари сæмæ ес, уонæй витаминон продукци исистонцæ 3 мин тонни – фæткъуйи сорттитæ «Гала», «Фуджи», «Голден», «Ред Делишес», «Гренни Смит». Хæдзаради специалисттæ куд зæгъунцæ, уотемæй сæ размæ ци нисантæ æвардтонцæ, етæ сæ къохи нæ бафтудæнцæ, майи мæйи бонигъæдæ уазалтæ ке рахаста, уæдта сæрди мæйтæ ба æгæр тæвдæ ке адтæнцæ, уой фудæй. Црайуæгити кæрдтутти тиллæг дæр еци æрдзон уавæрти фудæй аци анз рауадæй ниллæг.

Республики рæзикустгæнæн иннæ хæдзарæдти фæллойнадон бæрæггæнæнтæ 'нцæ уæхæн: «Дегусто» (2 128,5 тонни), «Аланий рæзæдæнттæ» (1 223 тонни), «Аланий хуæнхон рæзæдонæ» (415 тонни), гъæуонхæдзарадон кустадон кооператив «Задхумæ» (177 тонни).

Продукций фулдæр хай лæвæрд цæуй республики базарадон кустуæттæмæ, уæдта ма 'й æрветунцæ Уæрæсей алли регионтæмæ дæр.

Нæ рæзæ æндæр рауæнтæмæ ке æрветæн, уой фæдбæл ба уой зæгъуйнаг ан, æма е æхцæуæн хабар æй. Кæд æма нæ рæзæдæнтти тиллæгæрзад, куд имæ æнгæлмæ кастæнцæ нæ рæзикустгæнгута, уомæй еуцæйбæрцæдæр минкыйдæр рауадæй, уæддæр нæхе фагæ дæр æй æма ма си кæмæндæр дæр ма хай кæнæн. Раздæр æнзти ба нæмæ рæзæ ке нæ фагæ кодта, уомæ гæсгæ сæ ластан æндæр, фулдæр хæттити идард рауæнтæй. Уой дæр – уойисæбæл бæзгæ дæр нæ уиуонцæ, уотемæй.

ХЕТАГКАТИ Къостай кадæн театралон равдистæ райгурæн гъæу Нари. Къостай роли – Цæгат Иристони адæмон артист ХЪРАТИ Алик.

ЗÆРДТАГОНÆЙ БÆЛДТÆЙ АДÆМТИ ДÆХСÆН АНСУВÆРДЗИЙНАДÆМÆ...

ЦÆЛЛАГТИ Владимир

(1939-2009)

Хетæгкати Къостай номбæл Паддзахадон премий лауреат

Къоста 1893 анзи газет «Северный Кавказ»-и ниммухур кодта æмдзæвгæ «Памяти Я.М. Неверова». Аци уадзимис хъæбæр ахсгигæй, Къоста æвæллайгæй, уодуæлдайæй цæмæ гæсгæ архайдта уруссаг æма кавказæг адæмти 'хсæн лимæндзийнадæ æма æнсувæрдзийнадæ исфедар кæнунбæл, Кавкази байеу Уæрæсей хæццæ æнæмæнгæ гъæугæ æма историон æгъдауæй устур прогрессивон цаубæл нимад цæмæ гæсгæ цудæй, уой балæдæрунæн.

Уруссаг адæми зингæ минæвар Януарий Михайлович Неверов куста Стъараполи гимназий директорæй, уой фæсте ба æнæгъæнæ Кавкази ахуради зилди сæргълæууæгæй. Берæ лæггæдтæ, берæ хуардзийнадтæ си зудтонцæ хуæнхаг адæм, сæ фæсæвæдæй си беретæн фæуинун кодта ахурдзийнади рохс, берети си исразаæнгард кодта зонундзийнадтæмæ тундзунмæ, бауарзун син кодта ахури гъуддаг.

Къоста хуæнхæгги номæй Я.М. Неверовæн, кæдзосæрдæ, æновуд арфитæ кæнгæй, финста: «...С пути вражды и испльтанья Он нас повел дорогою иной. Мы шли за ним доверчиво и смело, Забыв вражду исконную и месть... Он нас учил ценить иное дело И понимать иначе долг и честь...»

Аци æмдзæвги зæрдтагон арфитæ айдагъ Я.М. Неверовмæ нæ хаунцæ. Къоста æ уадзимисæй еруй еугур уруссаг адæми ном дæр. Уруси агъаз ку нæ адтайдæ, уæд ма хуæнхаг адæмтæ берæ рæстæуги дæргъи цудайонцæ «хæран æма мастесуни надбæл».

(Кæрон. Райдайæн 41-аг номери.)

Къоста куд зæгъуй, уотемæй Я.М. Неверови хуæнттæ байамудтонцæ хуæнхаг адæмæн, «æцæг сæребарæ» ци æй æма еци сæребарæбæл куд тох кæнун гъæуй, уой.

Къоста æ поэтикон æма публицистон уадзимисти еци амонæги амудта, паддзахи Уæрæсе æма уруссаг адæм кæрæдземæй хъæбæр идард ке лæуунцæ, уой, æма еци ахсгиг гъуддаг лæдæрун гъæуй, уæдта гъæуама иронх ма уа дзиллæй. Паддзахи Уæрæсе адтæй кавказæг адæмтæн дæр æма уруссаг адæмæн дæр сæ еумæйаг фудæзнаг, урус ба адтæнцæ æма æнцæ кавказæгги хъаураггин æма нифсдæттæг хестæр æнсувæртæ.

Еуæй-еу ахургæндтæ сæ рæстæги, Къостай вазуггин æма берæкъабазгин исфæлдистадæмæ уæлæнгæй, кудфæнди цæстингас даргæй, равзурстонцæ уой туххæй се 'нæраст, зианхæссæг «наукоу хатдзæгтæ» æцæгдзийнади хузи ниффедар кæнунбæл. Сауæнгæ ма адæмти 'хсæн хæлардзийнадæбæл еузæрдиуон тохгæнæг Къостай интернационализмæ дæр сæ кьох исесун бандиудтонцæ. Финстонцæ, урус æма кавказæг адæмти 'хсæн басдзийнадтæмæ Къостай цæстингаси, дан, адтæй «æнæраст æма æбæрæг бунæттæ».

Къоста æ царди фæстаг бæнтти финста: «Гнет и главные враги туземного населения – казаки». Фал аци дзурдти (уæлдæр ке кой ракодтан, еци ахургæндти хуæн) национализми тæвагæ агорун æй æнæраст, историон æма наукоу æцæгдзийнадæ усхъуммитæгæнæг, рæстдзийнади нихмæцæуæг гъуддаг.

Хъазахъи кой кæнгæй, Къоста финсуй, уæди хуæдхуæцæгади хæцауади фарс уогæй, хумæтæг фæллойнæгæнæг дзилли æфхуæрæн гъуддæуги си ка архайдта, æма уотемæй сæрмагонд политикон тухæ ка иссæй, уони нихмæ. Уруссаг адæм дæр сæ нæ хонуй, уомæн æма хъазахъи сословий адтæнцæ берæ адæмти минæвæрттæ, уони хæццæ ирæнттæ дæр.

Æвæлмæцгæй архайдта Къо-

ста мæгур æма æфхуæрд адæмæн сæ цард фæххуæздæр кæнунни сæрбæлтæу – ирæнттæ æви уруссагтæ, мæхъæлæнттæ кенæ кæсгæнттæ 'нцæ, уой не 'ртасгæй. Зæгъæн, хъæбæр зæрдиæгæй æй фæндадтæй 1890 анзи Дзæуæгигъæуи «Общество помощи русским переселенцам» исаразун, фал бунæттон хæцауадæ цæмæдæр гæсгæ нæ исарази 'нцæ Къоста æма е 'мбæлтти унаффити хæццæ.

Къоста еугур фæллойнæгæнуги, ка си кæци адæмихаттæй æй, уомæ нæ кæсгæй, хуæздæр ирисхъæбæл æновудæй ке архайдта, уомæн æвдесæн æй, газет «Казбек»-и 1901 анзи, «На чужбине», зæгъгæ, ци уац ниммухур кодта, е дæр. Дзубанди си цудæй, уæди рæстæги Киеви губернийæй, уоми гъæзæмарæ цардæй исгигæ уогæй æма си кæдимайди ба фæййервæзианæ, зæгъгæ, Терки зилдмæ амондагор ци мæгур зæнхосгутæ ислигъдæнцæ, етæ сæ нæуæг цæрæнрауæнти дæр ци зиндзийнæдти туфули бахаудтæнцæ, уой фæдбæл. Æма нур æвадугæй гъæзæмæрттæ кæнунцæ. Къæрнихтæ сæ стъæгунцæ, незтæ сæбæл истухгин æнцæ.

Украинæгги царди уавæртæ ранимайгæй, Къоста фæдзурдта Терки зилди адæммæ, цæмæй, ци гæнæн æма амал ес, уомæй фæййагъаз кæнонцæ лигъд адæмæн.

Къоста айдагъ ирон адæммæ нæ, фал иннæ адæмихæттæмæ дæр ци зæрдæ дардта, уой фæдбæл ма æрхæсдзæнæн уæхæн дæнцæ. Цæветтонгæ, еу рæстæг Къоста адтæй Петербурги сæйгæдони, æма 'й уæд (1898 анзи) уоми бабæрæг кодта Тхостати Саукуй. Фæстæдæр Саукуй æ бонуги финста: «29.V.1898. Очень приятно в живых разговорах провел у Коста около 1,5 часов... С каким увлечением он говорил!.. «Во мне все возмущается, я не знаю, что делается со мною, когда я слышу, вижу или читаю, как унижают горцев, сравнивают, толкуют о них, как о дикарях, неспособных людях... Мне совершенно безразлич-

но, я равно страдаю от страданий ингуша ли, ирона, дагестанца или кабардинца...»

Мæгурти сæрбæлдзорæг адтæй Къоста царди дæр, е 'сфæлдистади дæр. Урус æма хуæнхаг мæгур адæмти 'хсæн æууæнкæ æма æнсувæрдзийнадæбæл адтæй е 'стурдæр мæтæ, æ сæйрагдæр катæй.

Уомæн хуарз æвдесæн æй, газет «Северный Кавказ»-и 1896 анзи 72-аг номерæн «Люби ближнего...», зæгъгæ, ци раздзурд ниффинста, е дæр. Аци уац, «берæбухсагæ уруссаг зæнхосæги сæрбæл дзоргæй, Къоста дзоруй «хъазахъи хуæздæр минæвæрттæмæ» иронх, дан, уи ма уæнтæ, Уæрæсейæй Цæгат Кавказмæ мæгурдзийнадæй ка ледзуй, етæ».

Кæд нуртæкæ, финста Къоста, «æрцæуæггæгтæ», хуæнхæгтæ æма хъазахъæгтæ ахид кæрæдзæй нæ фæллæдæрунцæ, маст æма тухмиуæ нæма фесæвдæнцæ се 'хсæн, уæддæр ралæудзæнæй уæхæн рæстæг æма етæ «...байеу уодзæнæнцæ рæстдзийнади, сабурдзийнади æма фæллойни æнæбасæгтæ æфсади».

Уац «Люби ближнего...» газет «Северный Кавказ»-и еци номерæнæн æр раздзурд адтæй æма æнæ автори номæй æрцудæй мухургонд. Фал уæддæр бæлвурдæй зæгъун æнгезуй, е Къостай финст ке æй, уой. Уомæн берæ æвдесæнтæ ес æма сæбæл идарддæр æрдзубанди кæндзинан. Нур ба бал ин æ текст æнæгъæнæй мухур кæнæн, уомæн æма нурмæ бæрæг нæ адтæй, уотемæй ба хъæбæр цæмæдесаг æй.

«ЛЮБИ БЛИЖНЕГО...»

Сегодня в Екатеринодаре торжественно празднуется двухсотлетие Кубанского казачьего войска, заслуги которого перед лицом отечества не подлежат, конечно, никакому сомнению. Размеры газетной статьи не позволяют нам заняться их перечислением, хотя, полагаем, в этом нет и особенной надобности, так как они известны всем и каждому, кто хоть сколько-нибудь интересовался историей нашего казачества вообще. Достаточно констатировать, что бывшие запорожцы, затем черноморцы и линейцы, а в настоящее время – кубанцы в продолжение, по крайней мере, последнего столетия были вернейшими проводниками русских правительственных идей на южной окраине России и беззаветно храбрыми защитниками интересов государства при столкновениях его с внешним врагом. За то и правительство наше не оставалось в долгу у доблестного войска. Напротив, оно щедро награждало его всем, что только могло послужить его умственно-нравственному росту, материальному благополучию и увековечению его славы. Особенное внимание заслуживает наделение войска землей. Из 8.798.281 десятины, составляющей площадь Кубанской области, на войсковую территорию к 1 января 1895 г. приходилась

6.816.761 десятина. Средний душевой надел казака равнялся 14 дес. Войсковых запасных земель состояло 407.014 десятин. Общая площадь войсковых лесных дач равнялась 723.193 дес. Одних только лесных доходов в отчетном году было получено 53.269 руб. Запасный войсковой капитал в настоящее время достигает до 7 миллионов руб.

При таких, можно сказать, необыкновенно благоприятных, даже больше – счастливейших условиях дальнейшего преуспевания войскового населения области, нельзя умолчать, нельзя не обратить внимание доблестных кубанцев на такие требования жизни, с которыми в конце XIX столетия невозможно не считаться.

Еще в 1889 году на торжестве открытия памятника М. Ю. Лермонтову в Пятигорске, на этом великопленном празднике поэзии и любви, нам посчастливилось видеть двух заслуженных генералов, – природного казака и чистейшего туземца, – которые, бывши еще не так давно заклятыми врагами, теперь, перед лицом всего многочисленного собрания представителей русского общества, заключив друг друга в горячие объятия, воочию показали всем, что чувства непримиримой вражды и исконной ненависти на Кавказе уступают место благородной идее братства и всепрощающей любви. С этим фактом необходимо считаться, – во-первых, тем, кто является официальным выразителем массовых симпатий и антипатий, а во-вторых, и, главным образом, – всем интеллигентным представителям различного населения наших областей.

Семья не без уroda. Преступления совершались во все времена и среди всех национальностей земного шара: от них не избавлены даже самые большие центры европейской цивилизации. Факторов преступлений – неисчислимо множество. Классификация их – дело психологии и социологии. Надо только помнить, что нет следствия без причин, и, в силу этой неопровержимой истины, стараться быть беспристрастным и незлобивым, а если можно, то и снисходительным судьей человеческих ошибок. Надо помнить, что громаднейшее большинство людей скорее склонно делать добро, чем зло, что люди больше братья, чем враги. Глубоко убежденные в этом, мы, пользуясь настоящим знаменательным днем, берем на себя смелость напомнить доблестным кубанцам великую заповедь Божественного Учителя: «Люби ближнего...» Эта именно заповедь приобретает сегодня особенно глубокое значение для всех. Ею исчерпывается и все то, что мы хотим сказать славным юбилярам, как сильному духовно и материально подавляющему большинству в крае и, главное, привилегированному сословию, в руках которого всецело сосредоточено и административное управление всей областью.

ДУДИАТИ Валодий цардвæндаги хабæрттæ æма цаутæ имисгæй, зæрдæбæл æрбалæууы персайнаг номдзуд поэт Джалаладдин Румий (цардæй XIII æноси) курухон зæгъдтитæй еу: «Ракæсай зæнхи цъæсгитæмæ æма арви риндзæмæ... рæстæгтæ дæр уони æнгæс фæйнахузон æнцæ: анзи 'рдæг зæнхæ зæргæстон фæууы, иннæ 'рдæги ба деденæг фæккалуй. Рæстæг дæр уотæ раййеæ-баййеæ

Æ РОХС НОМ ÆНОСТÆМÆ ЦÆРДЗÆНÆЙ НÆ ЗÆРДИТИ

Дудиати Дзамболати фурт Владимир рамæлæти фæдбæл хъæбæр хъонцгæнгæй ратæфирфæс кодтонцæ нæ республики разамонгута Сергей Меньяло, Тускъати Таймораз æма Дзанайти Барис. Сæ тæфирфæси финстæги загъд ес: «Иристони национ культурæбæл æрцудæй устур зиан. Æ уæлзæнхон цардæй æ 88-аг анзæбæл рахецæн æй ирстойнаг телеуинунади кадæ, цæхæркалгæ телеамонæг, Цæгат Иристони адæмон артист, Хонсар Иристони æскъуæлхт артист Дудиати Дзамболати фурт Владимир.

Дудиати Владимир 1963 анзи архайдта Цæгат Иристони телеуинунади диктори бунат байхæссун конкурси. Æригон, искурдиадæгин æма зæрдæмæдзæугæ лæхъуæнбæл сæ цæстæ æрæвардтонцæ æма 'й диктор-практиканти райстонцæ. Уæдæй фæстæмæ Дудиати Дзамболати фурт Владимирæн райдæдта æ дæргъвæтийнæ, устур æма цæхæркалгæ над телеамонæги дæсниади уæлхонхи цъопмæ.

Советон телеуинунади номдзуд телеамонгута В.Балашов, А.Шилова, В.Леонтьевай ахурдзау уогæй, Дудий-фурт нæ национ телеуинунади раргон кодта æ дикторон æма актери алæмæти искурдиадæ. Е нæ маддæлон æма уруссаг æвзæгтæбæл æнтæстгинæй амудта аллихузон телеравдиститæ.

Дæсгай æнзи дæргъи æновудæй косгæй, Валоди иссæй ирстойнаг телеуинунади уодæгас намус, бæрзонд дæсниади дæнцæ, уæлдайдæр ба уомæй, æма цæйбæрцæбæл арæхстгинæй æвдиста æ рахаст нæ маддæлон æвзагмæ. Ирд искурдиади, размæ хонæг хъаури хецау, хъæбæр зæрдтагон адæймаг уогæй, Дудий-фурт æвдиста фæллойнæ уарзондзийнадæ, ци гъуддаг равзурста, уобæл адтæй еузæрдиуон. Цæгат Иристони алли хæдзари дæр дикторбæл æмбалдæнцæ цийнæгæнгæй, æцæг уарзтæй æй уарзтонцæ, кадæ ин кодтонцæ, æууæндтæнцæ ибæл. Дудиати Валоди адтæй дæнцæ æригон диктортæн, телеуинунади косун ка райдæдта, уонæн фæнзуйнаг.

Æ дæсниади æнтæститæ æма ирстойнаг телеуинунадæ æма национ культури ирæзмæ æ устур байвæрæни туххæй Дудиати Валоди хуарзæнхæгонд æрцудæй берæ паддзахадон хуæрзеугутæй, акаггонд ин æрцудæй кади нæмттæ. Иссæй Цæгат Иристони АССР-и æскъуæлхт артист, Республикæ Цæгат Иристон-Аланий адæмон артист, Хонсар Иристони æскъуæлхт артист. 2007 анзи Дудиати Валодийæн лæвæрд æрцудæй майдан «Иристони намусæн», 2021 анзи 2-аг къæпхæни «Фидибæсти размæ æскъуæлхтдзийнæдти туххæй» орден.

Иристони телеуинунади раззагдæр минæвар, ирд æма агъазиау менеугути хецау, зæрдхæлар æма багъæуаги фæйгагъаз кæнунмæ еудадузг цæттæ адæймаг Дудиати Дзамболати фурт Владимир рох сорæт байзайдзæнæй е 'мкоугути, е 'мбæлтти, телевизормæ кæсæг дзиллити зæрдити...»

байвардта, æз ба хъæдорæ некæд уарзтон æма ин ку нæ бакумдтон бахуæрун, уæд мæ фæстæмæ æндæмæ рарвиста, цо æма бал, дан, рагъазæ, ку исæстонг уай, уæдта æрбацо, зæгъгæ. Æцæгæйдæр, хъæбæр ку исæстонг дæн, уæд хъæдори къос æнæгъæнæй дæр фæддæллæй кодтон. Уæдæй фæстæмæ хъæдорæ мин иссæй мæ уарзон хуæруйнаг.

Мадта имæ сæхемæ иуазæгуати ка бацæуидæ, уомæн дæр сæ дзубандий рæстæг æ мади кой æнæ ракæнгæ нæ фæуидæ. Къарти альбоммæ кæсгæй дæр æ мадæ Маняй къарæ фæххецæн кæнидæ, æма æ медгъудити бацæуогæй, берæ имæ фæккæсидæ. Æ мади къохти фæд ци дзаумæуттæбæл байзадæй, етæ ин адтæнцæ адгин æма хъазар. Æ цæргæ-цæрæнбæнтти сæ цæстигагуй хузæн гъæуай кодта.

Æ ЛÆГГАДÆ – ÆНÆГЪÆНÆЙДÆР НÆ АДÆМÆН, НÆ ИРИСТОНÆН!..

Нæ рагфидтæлтæ хумæтæги нæ зæгъиуонцæ, хуарзæй, дан, хуарз зæгъун гъæуы, уомæн æма е нæ адæми фарнæ 'й. Еци загъд цæйбæрцæбæл раст æй, уомæн ирд æвдесæн æй Дудиати Дзамболати фурт Валодий карнæ – нæ бон фæдарæй уотæ зæгъун æй, æма е айдагъ Дудиати муггаги нæй, фал æнæгъæнæ Иристони кадгиндæр фурттæй еу. Алли хæдзари дæр ибæл уотæ исахур æнцæ, æма, цума сæхе бийнонтæй æй, уотæ 'й нимайуонцæ. Баруагæс уи уæд, е устур амонд æй, адæми уарзондзийнадæй, – хуæрзеугути хуæрзеуæгдæрæй – фæххайгин ун.

Валодий æнæкæрон уарзтæй уарзунцæ кæстæрæй хестæри уæнгæ фæлтæртæ, æ гъæлæс ин базондзæнæнцæ мингай гъæлæсти астæу дæр. Мадта гъæунги ку рацæуы, уæддæр æй уайтæккæ базонунцæ. Хумæтæг дзурдтæй радзорæн нæйис Валодий туххæй. Зин æй уæхæн дзурдтæ иссерун, цæмæй ин æ уодиконд æма хæларзæрди рахастдзийнадæ æнхæстæй равдистæуа...

Дудиати Валоди райгурдæй Иригъæуи 1937 анзи. Дзæуæгигъæуи 13-аг скъола каст фæууогæй куста нæуæгдзаути раздзæуæгæй. Уæдма ба имæ фæдзæрдтонцæ Советон Æфсади рæнгитæмæ. Денгизон флоти службæ кодта æма аци рауæн æ хуарз æма фæнзуйнаг менеугути туххæй райста æ царди фиццаг хуæрзеуæг. Æфсадæй ку æрæздахтæй,

уæд куд нæ расагъæс кодтайдæ æ царди идарддæри хабæрттæ аразунбæл. Уотæ рауадæй, æма еци рæстæг сæмæ Хонхи Дæргъæвсæй æ мади æрвадтæлтæй дууæ кизги иуазæгуати адтæнцæ. Сæ фæндæ адтæй ахур кæнунмæ медицинон училищæмæ бацæун. Валоди дæр, е 'фсæддон дарæс нæма раййивта, уотемæй е дæр æ гæгъæдитæ уордæмæ балæвардта. Æнтæстгинæй фæлварæнтæ равардта æма иссæй еци ахургæнæндонни студент. Ахури фæсте куста фельдшерæй Дзæуæгигъæуи тагъд агъази станций. Цал æма цал сæйгемæ фæттагъд кодта еци рæстæг Дудий-фурт? Æвæдзи, Хуцауæй ин лæвæрд адтæй цæргæ-цæрæнбæнтти адæмæн нифс æма уодæнцойнæ дæттун. Куста уазалгæнæн комбинати медпункти сæргълаууæгæй дæр. Кæд медицини дæсниадæ равзурста, уæддæр æ устурдæр бæлдæ ба адтæй театралон аййевадæ. Фал æ нийерæг мадæн æ зæрдæмæ нæ цудæй, æ фурт театрамæ ке бæллуй, е.

Валоди уæлдай æновуд адтæй æ мадæбæл, дуйнæбæл ин уомæй хъазардæр адæймаг нæ адтæй. Æ имисуйнæгтæ дæр фулдæр уой туххæй иуонцæ. Кæддæр ракодта мæнæ æуæхæн цауи кой дæр:

– Минкий ма адтæн, уотемæй æндегæй гъазгæй исæстонг дæн. Медæмæ бауадтæн æма мæ мадæй хуæруйнаг ракурдтон. Е мин мæ рази хъæдори къос æр-

Валоди, ку зæгъæн, дохтири кустæй арази адтæй, фал ирихъи фæндтæ ци 'рдæмæ фæзæлдзæнæнцæ, уомæн ба базонæн нæйис. Еци рæстæг (1962 анзи) нæ республики байгон æй нæ телеуинунади студи. Багъудæй си аллихузон косгæтæ. Æма диктори бунатмæ бацæунмæ ка гъавта, уони 'хсæн исаразтонцæ æркаст. Конкурси архайунмæ фæрразæнгард æй Дудиати лæхъуæн дæр. Телестудий диктори хуæдæййеæг Дзæгъиати Григори æй рафарста, иронау дзорун зонуй æви нæ, уомæй Григори, æвæдзи, нæ зудта, æма маддæлон æвзаг Валодийæн æ тогдæдзинтти кæдзосæй ке цудæй. Маддæлон æвзагбæл æй университет нæ исахур кодта, фал игъуста ирон дзурд æ фиди хæдзари, æ уарзон, Хетæгкати Къостай номбæл 13-аг скъолай.

– Еци бон ма хуарз гъуди кæнун, – имиста Валоди. – Григори фæдзæрдта Мерденти Юриймæ æма ин загъта, цæмæй мæмæ æ цæстæ фæддара. Еу хатт ма мин текст бакæсун кодтонцæ... Цидæр адтæй, уæддæр мæ уæд кустмæ дикторæй райстонцæ.

Æнцон кæми адтæй фиццаг бæнтти æвæлтæрд æригон лæхъуæнæн, фал алцæмæн дæр рæстæг гъæуы. Валоди райста фиццаг, дуккаг æма æртиккаг уæлдæр категоритæ. Е 'нтæстгин кусти туххæй ин 1966 анзи хуæрзеуæг дæр ма лæвæрд æрцудæй – Кади гæгъæди.

ДУДИАТИ Валоди Устур Фидибæстон тугъди архайгуй хæццæ телеуинунадон фембæлди рæстæг.

Дудиати Валоди телеуинунади косгæй, фиццаг æнзти уарзта музыкалон равдиститæ аразун, интервьютæ есун, фал ибæл æнзтæ куд фулдæр цудæй, уотæ е 'ргом раздахта политикон-информацион хабæрттæмæ. Тедтойти Земфирæ адтæй æ фиццаг æмгустгæнæг, уой номи хæццæ æ зæрди берæ рæсугъд имисуйнæгтæ байзадæй.

– Уогæ æз телеуинунадæмæ æрбацудтæн Березовскаяйи бунатмæ. Е æ лæги хæццæ Иристонмæ иссудæй Харьковæй. Фал гъуддаг уотæ рауадæй, æма Березовская телеуинунадæй рандæй, – имиста Валоди.

Гъе уотемæй Дудиати лæхъуæн телеуинунади хæццæ æ карнæ исбаста – куд нæ иннæ искурдиадæгин диктортæ Мамсурати Тасолтан, Хъулати Земфирæ æма Абойти Риммæ, уотæ.

Сауæнгæ мæскуйаг профессионалтæ, еци æнзти хъæбæр устур цæстиварди ка адтæй, етæ дæр ма дес кодтонцæ, минкъий Иристони цубур рæстæгмæ дикторти тухгин скъола ке исирæзтæй, уобæл. Уой хæццæ ба ма си сæрмагондæй дикторбæл ахур неке искодта, уотемæй.

– Æз мæ царди фулдæр хай, мæ хъауритæ, мæ гæнæнтæ æма равгитæ равардтон Иристони телеуинунадæн æма мин арфиаг кадæ искодта. Некæд загътон, бафæлладтæн, сæйгæ дæн, нæмæ евдæлуй, равдист мæ зæрдæмæ нæ цæуй, зæгъгæ, – дзорида Дудий-фурт..

Бæрнондзийнадæ Валодийæн алкæддæр æ тоги адтæй. Æма айдагъ бæрнондзийнадæ нæ, фал ездондзийнадæ, æфсармæ æма рæстзæрдæдзийнадæ дæр. Валоди иссæй нæ еугуремæн дæр хуарз хæлар, дæ рист, дæ цийнæ дин ка балæдæрдзæнæй, дæ сосæгдзийнæдтæ кæмæн рагом кæнай, уæхæн адæймаг.

– Бафæлладтæн æви нæ, зæгъгæ, мæхемæ аци фарста некæд равардтон. Уо-

мæн æма мæ некæд райевдалдæй уæхæн гъудитæмæ. Еудадзуг мæ сагъæс фæууи мæ кусти рæдуди хабарæй маци рауадзон, ма бакъулумпи кæнон куст.

Дудиати Владимир иссæй нæ республики телеуинунади цæсгон. Уой фæлтæрддзийнадæ æма арф зонундзийнæдтæ устур агъаз адтæнцæ æма, æруагæс ни кæнуи, идарддæр дæр уодзæнæнцæ аци къабази косæг нæуæг фæлтæртæн дæр.

Дудиати Валодийæн алкæддæр бæрзонд кадæгонд цудæй Цæгат Иристони. Æ юбилейтæй еуей фæдбæл ин Тæбæхсæути Балой номбæл Ирон театри ци цитгингæнæн мадзал исаразтонцæ, уой ма абони дæр, махмæ гæсгæ, беретæ гъуди кæндзæнæнцæ. Уæд уордæмæ хъæбæр берæ адæм ке 'рбацудæй, е уобæл дзорæг æй, æма нæ уарзон дикторæн алке дæр фæндадтæй зæрдиаг арфитæ ракæнун, æ цийнæбæл ин бацийнæ кæнун. Залмæ ку 'рбахизтæй, уæд адæм еугурæй дæр исистадæнцæ æма ин исаразтонцæ дæргъвæтийнæ æрдзæф. Алкедæр ин лæвар кодта деденгуйти баст. Изæр рауадæй хъæбæр рæсугъд æма зæрдæмæдзæугæ. Адтæй си, æ цæстисуг ка нæ бауорæдта, уæхæнттæ. Етæ адтæнцæ цийни цæстисугтæ, уарзон адæймаги фæууингæй.

Изæр райдадта, Цæгат Иристони телерадиокомпани ке бацæттæ кодта, еци документалон киноивæй. Æвдист си цудæнцæ нæ номдзуд диктори цардвæндаги æма исфæлдистади архайди цаутæ æма хабæрттæ.

Нур ба нæ фæндуй дзурди барæ раттæн, Дудиати Валодий хæццæ берæ æнзти дæргъи зæрдиагæй ка фæккуста, уонæн.

ХЪУЛАТИ Земфирæ, диктор:

– Кæстæр фæлтæр абони устур аргъ кæнунцæ, телеуинунади равзурди хæццæ сæ нæмттæ баст кæмæн æнцæ, еци хæстæртæн. Æма сæ фиццагтæ хæццæ уæхæн арфитæй æримисуни аккаг æй Ду-

диати Валоди. Мæ бон æй фæдарæй уотæ зæгъун, æма е æй нæ адæмихатти уодварни цæсгон, нæ адæми сæрустурдзийнадæ æй. Æхуæдæг, баруагæс уи уæд, уотæ некæд гъуди кодта, фал æцæгæй уотæ ке æй, уой ба мах сумах хæццæ бæлвурдæй зонæн. Берæ рæстæгуйти еумæ косгæ ни рауадæй, æма мин æнсувæри хузæн иссæй. Валоди алкæддæр лæдæрдтæй адæймаги уавæр, æма кæд æхуæдæг дæр зиндзийнæдтæ фæууидта, уæддæр сæ телевизормæ кæсæг некæд æрлæдæрдтæй.

АБОЙТИ Риммæ, диктор:

– Дикторæй косун радиоий райдадтон. Уоми мин нифсдæттæг адтæнцæ Александр Лапис æма Цæкулон. Телеуинунади ба мин цæстуарзон агъаз кодта Дудиати Валоди. Æ рази æз мæхе нифсгундæрæй æнкъардтон, фæдарæй зудтон, мæ тухст рæстæги мæмæ Валоди ке фæззиндзæнæй, уой. Ци дессаги адæймаг адтæй, уогæ ба, Дудий-фурт! Алли адæймаги хæццæ дæр е иссеридæ еумæйаг æвзаг, Иристони æй кæстæрæй-хæстæри уæнгæ уарзтонцæ æма нимадтонцæ. Æз нæ гъуди кæнун, Валоди ескæд еске циуавæрдæр дзурдæй дæр бафхуардта, зæгъгæ, уой. Некæд неке зæрдихудти бацудæй, некæд неке фæддæлдæр кодта. Агъазмæ имæ беретæ сæхе бахатиуонцæ, сауæнгæ, иссерæн кæмæн нæ уидæ, уæхæн хуасти фæдбæл дæр æма син иссеридæ.

Цийфæнди зин уавæрти дæр бæрнондзийнадæ æхемæ райсидæ. Еухатт æз кустмæ бæрæг бæлвурд рæуонæмæ гæсгæ æрæги кодтон. Батухстæн, сагъæсæй мæ уоди нарæги бацудтæн. Æма телефонæй бадзурдтон Валодимæ. Е мæмæ байгъуста æма мин уотæ: «Мацæбæл тухсæ, æз нуртæккæ не 'мкосгутæй еске райагордзæнæн. Ку неке иссерон, уæдта мæхуæдæг рацæудзæнæн эфири». Уотемæй, æ тæвдæ бæрзонд, уæхæн сæйгæ уогæй тагъд-тагъдæй æрбахъæрттæй студимæ

æма эфир байгон кодта. Уæдмæ æз дæр фæззиндтæн.

Валоди, мæнмæ гæсгæ, айдагъ телеуинунади федауцæ нæ адтæй, фал ма æй балций нæ алке хæдзарæмæ дæр сугъзæрийнæ тунæ уафуни хузæн фарнæ хæссæг дæр. Дессаг дæр æй, еу адæймаги уодиконди уойбæрцæ хуарз менеугутæ куд бацудæнцæ?

Уотæ фæззæгъунцæ, экран адæймаги уодигъæдæ æвдесæг айдæнæ æй, æма Иристони телеуинунади экрани мах дæр уидтан Дудиати Валодий ездондзийнадæ, æфсармæ, хæбæлхуæцгæ æма æ адæммæ æгæрон уарзондзийнадæ. Кæдзос-зæрдæ æма æнæхийнæ, уæхæнæй зудтон æз Валодий. Берæ æнзти дæргъи еумæ бакустан, æма еци æнзтæй еунæг бон дæр маст нæ фæууидтон.

Иристони алли хæдзари дæр уотид хъазар иуазæг нæ адтæй, фал ма хе бийнonti иуонги хузæн. Алли равдисти фæсте дæри Валоди алкæддæр е 'мкосгутæн арфæ кодта. Мæ цубур радзубандий æз дæр зæгъдзæнæн: «Арфæ дин кæнун, Валоди, не 'мгустади туххæй...» Кæд мæ æ æносон дуйнемæ фегъосидæ...

Кæддæр Валоди уотæ загъта:

– Берæ аллихузон хуæрзеугута мин аккагонд æрцудæй дæр райстон, уæхæн æгъдауæй гъæстаг нæ дæн ...Фал мин уонæй хъазардæр æма зæрдтагондæр ба æнцæ, нæ адæми арфитæ. Етæ мæ ихæсгин дæр кæнунцæ, уæдта разæнгардгæнæг æма нифсдæттæг дæр мин æнцæ...

Æ аци загъд ин æримисгæй, уой зæгъуйнаг ан, æма æ рохс ном нæ дзиллити зæрдити æносон уодзæнæй, æма ин е ба уодæнцойнæ хæсдзæнæй е 'носон дуйнемæ уодæнцойнæ хæсдзæнæй...

Газет «Дигори» редакций коллективи номæй æрмæг мухурмæ бацæттæ кодта БИЧИЛТИ Алетæ.

ДУДИАТИ Валоди æма зундгонд зартæгæнæг ХАДИХЪАТИ Аллæ.

ДУДИАТИ Валоди æма ХЪУЛАТИ Земфирæ.

САНАХЪОТИ Бариси конд хузæ «Исонибон. (Хетæгкати Къоста)».

ЗÆРДТАГОНÆЙ БÆЛДТÆЙ АДÆМТИ АХСÆН АНСУВÆРДЗИЙНАДÆМА...

3 Казаку, имеющему за собой двести лет блестящей боевой истории, не позорно стать братом нашего туземца, не менее испытанного в вековой кровавой борьбе за свою, быть может, и дикую, но все же бесконечно милую для него свободу. Еще больше, чем туземец, на братское чувство казака рассчитывает многоводный русский крестьянин, который под кличкой «иногородний» принижено ищет себе кусок черствого хлеба в богатых казачьих станицах и для того только, чтобы поддержать свое жалкое скитательское существование, безропотно переносит все...

Двести лет далеко не малый срок, чтобы видоизменить мировоззрение, расширить и облагородить жизненные задачи, смягчить нравы. Мы глубоко верим, что все лучшие представители казачьего войска в частности, а также иногороднего и туземного населения края сольются в одну непобедимую армию правды, мира, труда и истинно христианской любви.

Сегодняшнее торжество бесспорно является счастливейшим случаем, когда доблестные кубанцы могли бы дать неопровержимые доказательства справедливости высказанного нами положения. Есть множество способов и средств в распоряжении славных юбиляров для того, чтобы достойно ознаменовать сегодняшнее событие. Самым благородным из них и к тому же наиболее отвечающим требованиям времени мы признаем полное уничтожение до-нельзя обременительной повинности, которую несут в казачьих станицах иногородние под названием «посаженной платы».

Нур ба, уац «Люби ближнего...» Къостай финст ке æй, уой туххæй æрхæсдæнæн æнæгу-

русхаг æвдесæнтæ. Уæхæн æвдесæнтæ 'нцæ цалдæр.

Фиццагидæр бал фæббæрæг кæнæн: уадзимис æй редакций штатон косæги финст, уомæн æма 'й номери раздзурд. Редакций ка нæ куста, уæхæн авторти æрмæг раздзурди хузи мухургонд цудæй ефстагмæ, уæдта æ бунмæ æнæмæнгæ адтæй автори ном, кенæ фæснонмуг. 1895 анзæй 1901 анзи уæнгæ «Северный Кавказ» ниммухур кодта æртæ уæхæн уадзимиси: 1895 анзи 81-аг номери, 1896 анзи 4-аг номери æма 1901 анзи 2-аг номери.

Кубани æма еугур Кавкази хъазахъаг æфсæдти 200 анзей юбилей бæрæг кодтонцæ кадгин хузи, устур политикон медес си æвартонцæ хецæуттæ. Æма, ке зæгъун æй гъæу, уæхæн цауи фæдбæл радзурд æнæмæнгæ ниффинстайдæ редакций бæрнон косæг. «Люби ближнего...» æй 1896 анзи 72-аг номери раздзурд. Зундгонд куд æй, уотемæй ба еци анз уалдзæги Къоста иссæй газет «Северный Кавказ»-и редакций сæргъæууæг. Газети хецæу Д. Евсееви хæццæ ци официалон бадзурд исаразтонцæ, уоми финст адтæй, редакций косгутæ айдагъдæр Къостай фæндонмæ ке игъосдæнæнцæ «как относительно распределения труда по составлению номеров, так и характера сотрудничества».

Еудзурдæй, Къоста адтæй газети æцæг редактор. Фæстæдæр е финста Цæликкати Аннæмæ: «Целый год я в этой несчастной газете проработал как каторжный, контролируя ее содержание от первой строки до последней».

Къостай публицистики сæйрагдæр темитæй еу адтæй хъазахъ æма хуæнхæгги 'хсæн рахастдзийнæдтæ. Хецæуадæ сæ барæй кæрæдзæбæл ке ардудта æма уой фудæй знаги цæстæй кæрæдземæ ке кастæнцæ, уой Къоста нимадта Цæгат Кавкази царди æвæрхæудæр æма зианхæссæгдæр гуддагбæл. Æма газети баргиндæр косæг, е 'цæг редактор æндæр ескæмæн куд баихæс код-

тайдæ хъазахъ æма хуæнхæгги рахастдзийнæдти туххæй газети номерæн раздзурд ниффинсун, кæд æма æхецæй хъæбæрдæр неке зæрдæ ристæй еци гуддагбæл, кæд æма æхецæй хуæздæр неке зудта уавæр?

Дуккагæй, æркæсæн уацæн æ медесмæ, ци цæстингас даруй автор. Цæгат Кавкази царди цæлхдортæ арæхстгинæй фæййеуварс кæнгæй, е хормæ ракалдта хуæдхуæцæгади колонизаторон политики хъæппæ «Уæрæсей хонсаргæрон». Ами, дан, хъазахъ адтæнцæ, финсуй автор, «проводниками правительственных идей». Циуавæр адтæнцæ еци «идеитæ» æма сæ хъазахъ куд æнхæст кодтонцæ, е ба хъæбæр дæснийæй æвдист цæу «эзопи æвзагæй».

Уацци райдайæни автор зæгъуй, хъазахъ æскъуæлхтдзийнæдтæ, дан, «перед лицом отечества не подлежат, конечно, никакому сомнению». Фал циуавæр æнцæ еци æскъуæлхтдзийнæдтæ, уой кой нæ кæнуй, уомæн æма сæмæ хæран цæстингас даруй: «Размеры газетной статьи не позволяют нам заняться их перечислением, хотя, полагаем, в этом нет и особой надобности, так как они известны всем и каждому...» Гъома, ке уи куд фæндуй, уотæ гуди кæнæд еци æскъуæлхтдзийнæдти туххæй, фал, финсуй идарддæр автор, паддзахи хецæуадæ «не осталось в долгу у доблестного войска».

Автор æстауæн дзурдтæн бунат не 'ссирдта, фал лæмбунæгæй ранимадта, паддзах цæмæй æма куд фиста хъазахъæн сæ берæ «лæггæдти» фæдбæл.

Уæлдай аргъ кæнун гъæу, автори гудимæ гæсгæ, хъазахъæн зæнхитæ цæйбæрцæ бахай кодтонцæ, уомæн. Дæс æма инсæй анæмæй уæлдай нæма рацудæй, Кавкази адæмтæ хуæдхуæцæгади ниммæ тохи сæ тохцæнгæртæ ку æрæвæрдтонцæ, уæдæй фæстæмæ, æма сæ зæнхити хуæздæрти дууæ æртикаг хаййи хъазахъæгги бацæнцæ!

Хуæнхæгтæмæ зæнхæ фæгæ ке нæ адтæй, хецæуадæ ба син сæ тухст æгириддæр ке нецæмæ дардта, уой фуд кодта Къоста, Цæгат Кавкази ци фудракæндæдзийнæдтæ цудæй, уони. «Æрдзæй гъæддаг» æма «лæгмартæ» худтонцæ официалон мухури хуæнхæгги. Къоста ба уонæн сæ сæрбæл дзурдта æма амудта, фудракæндæдзийнæдти рахуæцæн хуæнхæгги æбарæдзийнади æма цагъайраг социалон-экономикон уавæрти æй, зæгъгæ. Аци гуди бæлвурдæй зиннуй уац «Люби ближнего»-ий дæр.

«Семья не без урода, – финсуй æ автор. – Преступления совершались во все времена и среди всех национальностей земного шара. Факторов преступлений неисчислимо множество... Надо только помнить, что нет следствия без причин...» Комкоммæ еци анхосæгги кой уацци нæ цæу, фал зæнхити хецæу ка 'й, сæ фулдæр æма сæ хуæздæртæ ке къохи 'нцæ, е газеткæсæгæн æргомгонд æрцудæй. Æма уæд зин балæдæрæн нæй, зиантæ æма змæнстæ цæй фæдбæл æрцæуонцæ, уой дæр!..

Зундгонд куд æй, уотемæй 1889 анзи 16 августа Къоста адтæй Пятигорски æма М. Лермонтови циртдзæвæнбæл исæвардта деденугти баст кавказæг фæсæвæди номай. Уой фæсте циттин уруссаг поэти ном имисæн æмбурди дзоргæ дæр ракодта.

...1896 анзи «Северный Кавказ»-и редакций косгутæй, кенæ газети автортæй 72-аг номери раздзурд уадзимис «Люби ближнего...» ка ниффинстайдæ, уонæй 1889 анзи Пятигорски, М. Лермонтови циртдзæвæн игонгæнгæй, адтæнцæ айдагъдæр дууæ адаймаги – Къоста æма Григорий Прозрителев, стъараполаг адвокат æма журналист. Газет ин рæстæгæй-рæстæгмæ мухур кодта æ уадзимистæ.

Гурусхаг нæбал æй: Къоста кенæ Г. Прозрителев æй уацци автор. Фал ка адтæй сæ дууемæй? Еци гуддаг исбæрæг кæнун дæр нур æнцон æй. Махмæ гæсгæ, Г. Прозрителев уацци автор неци хузи адтайдæ. Фиццагидæр уомæн, æма 1896 анзи газети нæ куста. Дуккагæй ба е æй, æма уацци автор зæрдхæлар æма уарзонæй финсуй хуæнхæгги туххæй. Г. Прозрителеви уацтæй ба бæрæг æй, сæ автор хуæнхæгги ирисхæмæ айдагъ цийфæнди цæстингас нæ дардта, фал ма си уони туххæй æнæнвæрсон, билкъуæрд дзурдтæ дæр исхауидæ.

Г. Прозрителев 1889 анзи «Северный Кавказ»-и 75-аг, 77-аг, 85-аг номерти ниммухур кодта фæндагони очерктæ «В горах и ущельях близ Кисловодска». Уонæй еуеми гъаст кодта, Бермамут-хонхи бунмæ, дан, бæлццон кæми бауолæфа, уæхæн бæстихай ныййес. Фудгин кодта хуæнхæгги: «Никто из русских ничего подобно (гъома, бæстихай, Ц.В.) сделать не может, так как сама земля принадлежит горцам и они разорят всякое русское поселение здесь».

Идарддæр Г. Прозрителев райой кодта хуæнхæгги царди зин уавæрти, сæ уодуæлдай хъиамæтти, сæ гъезæмæртти туххæй. Фал син фæййагъаз кæнун, фæкæсун сæмæ ке гъæу, е ба æ гудий дæр нæ адтæй. Е нæ, фал ма æ уацци кæронбæттæни гуди ба бустæги æнаккаг адтæй. Бунæттон

хецæуттæн уайдзæф кодта, Туркмæ ка фæллигъдæй, уони зæнхитæбæл, дан, се 'рвадтæлтæ æма сæ хæстæгутæ цæмæн косунцæ? Байсетæ, дан, сæ æма сæ байуаретæ «... казакам или хотя ба отставным солдатам» (75-аг номер).

Шовинистон цæстингас фæдиста Г. Прозрителев æ иннæ дууæ очеркеми дæр. Æртикаги е финста: «... Какой-то немец ли, еврей или иной нерусский человек построил у самого водопада северный-пресверный навес...» (85-аг номер).

Нæ райивта Г. Прозрителев æ цæстингас хуæнхæгтæмæ фæстæдæр дæр. 1904 анзи рацудæй киунугæ «Край гордой красоты» – Кавкази сауденгизон билгæрæнтти туххæй. Киунуги туххæй Г. Прозрителев ци рецензи рауагъта «Северный Кавказ»-и 5-аг номери, уоми раст æма гъæуæбæл банимадта, Сау денгизи билгæрæнтти ци пусулмон адæмтæ цардæй, уони фæттард Туркмæ. Фал, дан, «... была сделана большая ошибка в выдворении из этого края всего горского населения...» Æ гуди идарддæр уотæ райхалдта: хуæнхæгтæй еу минкъий ниуадзун гудæй сæ райгурæн бæсти. Цæмæй арастайуонцæ нæдтæ, сæ фидтæлти зæнхитæбæл син ци хъазахъ æрцардæй, уонæн; бунæттон æрдзи æууæлтæ хуарз зонгæй, хъазахъи ахур кодтайуонцæ, ци афони æма куд кæнун гъæуи гъæуон хæдзарай куститæ... Еудзурдæй, ихуæртити лæггæдтæ син кодтайуонцæ.

Ке зæгъун æй гъæу, уæхæн зунди хецæу, хуæнхæгтæмæ уæхæн æнæнвæрсон цæстингас дарæг уац «Люби ближнего...» некæд ниффинстайдæ, уæдта ин редакций сæргъæууæг Къоста еци бæрнон гуддаг нæ баихæс кодтайдæ.

Нур уæлдæр ци фæрсæг æвдесæнтæ æма бæлвурд фактæ æрхастан, уони нимагæй, нæ бон фæдарæй æй зæгъун: 1896 анзи «Северный Кавказ»-и 72-аг номери раздзурд «Люби ближнего...» æй Къостай финст уац.

Кавкази хъазахъаг æфсади бæрæгбон, официалон æстауæн дзурдти бæсти, е «эзопи æвзагæй» арæхстгинæй испайда кодта, æма равдиста газеткæсугтæн паддзахи колонизаторон политики медес. Æрлæуун син кодта сæ зæрдæбæл, М.Ю. Лермонтови циртдзæвæн игон кæнгæй, Кавкази бундон цæрæг адæмти минæвæрттæ хæлар æма æнсувæри цардмæ тундзундзийнадæ ке равдистонцæ, уой. «С этим фактом, – æндиудæй уайдзæф кодта хецæуадæн, – необходимо считаться... тем, кто является официальным выразителем массовых симпатий и антипатий».

Къостай еци гудимæ гæсгæ бунати уодзæнæй æримисун В.И. Ленини загъд: «Чтобы стать социал-демократом-интернационалистом, надо думать не о своей нации, а выше ее ставить интересы всех, их всеобщую свободу и равенство».

Æма Къоста уæдиккон историон раст балæдæруйнаг уавæртæмæ гæсгæ кæд социал-демократ нæ иссæй, уæддæр, интернационалист уогæй, æ цард, æ исфæлдистадæ, æ берæвæрсуг æхсæнадон-политикон архайд нивондæн æрхаста мæгур, æфхуæрд дзиллити рохсдæр исонибони сæрбæлтау.

Известный немецкий ученый Карл Генрих Кох (1809-1879), побывав в Осетии, в своих путевых очерках писал: «Члены семьи живут мирно друг с другом, и я не раз наталкивался на патриархальные сцены, как они описаны в Библии. Того, кто к ним приходит, они охотно принимают и не только кормят и поят, но и предоставляют ему ту же защиту, какой пользуется каждый член семьи.

СИЛА В ПРАВДЕ ИСТОРИИ

Какие герои нужны России для народного единства

О том, что объединяет страну с древней и трудной историей, и из чего складывается российский национальный характер, в канун Дня народного единства «РГ» поговорила с руководителем Национального центра исторической памяти при президенте России Еленой Малышевой.

Елена Петровна, что бы вы особенно акцентировали, рассказывая студентам-историкам об этом празднике?

Елена Малышева: День народного единства мы начали отмечать совсем недавно и суть этого праздника стоит искать не в конкретном историческом событии, к которому он приурочен, – изгнанию поляков из Москвы.

Об этом празднике стоит говорить именно как о важном мировоззренческом нарративе – национального единстве, которое особенно проявляется в критическое для страны время. И примеров подобного единства можно привести очень много – это и народное ополчение в годы Отечественной войны 1812 года, и государственное ополчение во время Первой мировой войны, и Великая Отечественная война.

Мы, безусловно, не ограничиваемся только историей ополченческого движения, мы едины в широком смысле – в восприятии врага, во взгляде на историю Отечества. Не случайно же мы отмечаем этот праздник в День иконы Казанской Божией Матери – одного из самых почитаемых образов Богоматери – покровительницы всей России.

Год назад был создан Национальный центр исторической памяти. Мы много слышали о центрах с похожим названием, например, на Украине или в Польше.

Они создавались и были, скажем так, «заточены» под определенные исторические явления: «голодомор», «Бандера» и прочее. Ваш центр

создан им в противовес или с какими-то другими целями?

Елена Малышева: Нас объединяет лишь общее в названии: историческая память. Но это та мировоззренческая конструкция, которая обязательна для любого государства. Она определяет генетический код страны и строится на архивных документах, глубоких академических знаниях и личном опыте человека, который он получает, в том числе, в диалоге со своими родителями и бабушками-дедушками.

Зарубежные институты памяти были созданы для того, чтобы политизировать те или иные исторические темы для достижения совершенно определенных целей.

Ну, например, 2005 год. Одна из резолюций Европарламента, по сути, уравнивая Гитлера и Сталина и породила на свет такое определение, как тоталитаризм. Взяв именно эту концепцию за основу, зарубежные институты «исторической памяти» стали разрабатывать этот нарратив и забрасывать его в Россию.

Это была целенаправленная атака, воздействие на сознание российского общества для того, чтобы сформировать чувство вины, заставить усомниться в том, кто победил во Вторую мировую войну и в силу чего победили – второго фронта или все-таки мужества и героизма советских людей. Работает это и на западные государства и наши диаспоры. Их цель – формирование и трансляция «новых смыслов» для внешней среды.

Мы не создаем искусственных историй, а основываемся прежде всего на тех ценностных ориентирах, которые есть в нашем обществе. А это память о Великой Отечественной войне – она есть в каждой российской семье. Но скажите, пожалуйста, для кого, скажем, в Польше или в Евросоюзе ключевым является,

например, память о «голодоморе»? Это же специально создано для Украины... Эта история работает во вне, не для себя она раскручивалась.

Зарубежные институты памяти были созданы для того, чтобы политизировать те или иные исторические темы для достижения совершенно определенных целей.

Елена МАЛЫШЕВА:

«Во время становления национальной государственности ориентир идет на героев – олицетворяющие пример поведения, сосредоточение ценностей. И какие это будут герои – определит характер государства и мировоззрение общества».

Согласна, на генетическом уровне молодежь с уважением воспринимает историю Победы. Но кроме Великой Отечественной войны какие еще исторические события и смыслы ее интересуют?

Елена Малышева: Центр провел стратегическую сессию «Историческая память и исторические проекты в молодежных организациях и движениях». Мы пытались выяснить, что в отечественной истории является для молодежи ценным. Большой интерес, например, к войне 1812 года, к эпохе Петра I, то есть к тем событиям, где проявились приоритеты нашего национального сознания.

За год нам удалось вокруг себя собрать единомышленников: ученых, преподавателей, общественные движения. Мы ушли от западной трактовки исторической памяти, которая нам навязывалась, начиная с 90-х. У нас есть свои, национальные традиции, исходя из понимания исторического суверенитета. И это поможет в дальнейшей работе со странами СНГ и БРИКС.

Но как вы собираетесь строить диалог, если почти во всех школьных учебниках СНГ Советский Союз называют колониальным завоевателем?

Елена Малышева: Да, вопрос насущный. Действительно, сейчас практически все учебники, особенно среднеазиатского региона, прямо говорят, что, например, российские походы 19 века на Бухару и Хиву были колониационными. При этом опуская, например, фактор геополитических условий, которые создавались противостоянием с Британией. Но понимание контекста происходящих событий – это удел профессиональных историков, а те, кто пишет учебники, иногда решают другую задачу.

Какую?

Елена Малышева: Речь идет о попытке нанести России геополитический удар. Почему вдруг все хором заговорили о колонизации? Давайте смотреть глубже, может быть, это и будет одним из инструментов противостояния.

Скажем, совсем недавно была принята одна из резолюций ПАСЕ, в которой пункт 28 гласит: деколонизация России – обязательное условие для ее дальнейшего демократического развития вместе с Европой.

Дана установка, и Европарламент выделяет 2 миллиона с лишним евро на развитие этого исторического нарратива. На научную разработку, на интеграцию в общественное сознание, на создание фильмов, проведение конференций, на все то, что может

поменять сознание. Это информационная и идеологическая война в чистом виде. Продуманная политика, которая, по мановению волшебной палочки заказчика, начинает транслироваться во все сегменты общества стран, где есть у него интерес.

Чем можно ответить?

Елена Малышева: Бить себя в грудь и кричать, что все было не так, «мы-то знаем правду!», ни к чему не приведет. В среднеазиатских странах, где такие учебники, обязательно найдется 2-3 свидетеля, которые все видели и помнят, хотя речь идет о XIX веке. Наша задача знать эти «фабрики фальсификации» и основных действующих лиц, чтобы понимать, чего ожидать дальше. Пример – это Украина.

Сегодня все ломают голову, как так получилось, что братский народ стал злейшим врагом...

Елена Малышева: Мы можем парировать каждый факт, который Украина приводит в своих учебниках. Мы, как в пинг-понге, пытаемся ответить какими-то ар-

гументами, но это только стимулирует «игру». Это путь в никуда.

К сожалению, в 1991 году Российская Федерация оказалась единственной страной постсоветского пространства, которая не озадачилась построением своей национальной государственности. Мы задумались о том, что ее нужно именно выстраивать, только сегодня. А вот государства, которые родом из союзных республик, сразу приступили к этой серьезной стройке. Началась она с национального движения – оно было драйвером развития молодых государств все 90-е годы.

Какие у этого процесса законы?

Елена Малышева: В первых, обязательный акцент на своей древности. И в этом нет никаких исключений. Помните, при Иване Грозном возникла идеология – «Москва – Третий Рим», которая стала основой российской государственности. Важно помнить, под влиянием чего и когда эта государственность сформировалась, понимание этого – та самая лакмусовая бумажка исторической правды. Украина использовала эту же технологию, при этом осознанно отвергнув историческую действительность в угоду политическим задачам. И сделано это было все очень грамотно и тонко.

Другим инструментом построения национальной государственности всегда является национальная освободительная борьба или борьба с противником.

Это не просто искусственно созданный тезис. Он подтвержден на практике веками. При наличии общего врага нация, государство и общество всегда мобилизуется и сплачивается. И Украина такого врага нашла.

Опять же во время становления национальной государственности ориентир идет на героев – олицетворяющие пример поведения, сосредоточение ценностей. И какие это будут герои – определит характер государства и мировоззрение общества.

А если это Бандера и Шухевич?

Елена Малышева: Когда речь заходит об Украине, конструкция начинает ломаться. Бывают герои консолидирующие, объединяющие общество, а бывают и те, которые решают определенные политические задачи.

Мы сегодня пытаемся донести историческую правду, например, об освобождении Украинской ССР от нацизма, спасения от оккупации и уничтожения.

Это важно даже не для российского общества, а для украинского народа, потому что на генном уровне он не может не помнить о более трех миллионов уничтоженных на территории УССР своих мирных жителей.

Я оптимист, и убеждена, что историческая память, основанная на разуме, на мысли, на знаниях, на документах, на личном опыте поколений, это все равно возьмет верх.

Елена Новоселова
Российская газета – Федеральный выпуск: №249(9491)

В Японии в токийской тюрьме 7 ноября 1944 года был казнен легендарный советский разведчик, Герой Советского Союза (звание присвоено посмертно в 1964 г.) Рихард Зорге.

© Во мне умер великий поэт, великий музыкант, великий политик, танцор... По ходу, все великие люди приходят умирать в меня.

© Если в голову начальнику пришла гениальная мысль, значит, кто-то весь день будет заниматься ерундой.

© Меня просто убивает фраза: «Ты хорошо подумала?» Да откуда же я знаю, хорошо или плохо? В моем случае «подумала» – это уже хорошо!

ÆУУÆНКÆ ЦИ АДÆЙМАГБÆЛ ЕС, ÆФСАРМÆ ДÆР УОМÆ ЕС!..

зæгъдзæнæн, цæмæй е ба макæмæн ракой кæна.

7. Ескæд бахаудтæ уæхæн уавæри, æма ди дæ зонгæ цидæр фæрсæг фарстатæй «ракъахта» дæ сосæгдзийнæдтæ?

а) Некæд. б) Ахид. в) Еуæй-еу хатт.

8. Æхцул дæ кæмæндæрти дæхе туххæй дзорунбæл?

а) Гъо, хъæбæр. б) Кæд æма æхцæуæн æй еске тергади, уæддæр рагацау расагъæс кæнун, кæд кæми ци дзорун æнгъезуй, уобæл.

в) Нæ.

9. Дæ зонгити туххæй дан-дунтæ кæнунмæ тулаваст дæ?

а) Æнæуинон мин æй. б) Еуæй-еу хатт, уæлдайдæр ба нæлгоймæгти (силгоймæгти) æма хецуади туххæй. в) Хъæбæр уарзун.

Нур ба, мæнæ идарддæр ци таблицæ мухур кæнæн, уомæй пайда кæнгæй, банимайæ дæ баллтæ.

9-14 балли. Ду æргомзæрдæ æма цæмæдес адæймаг дæ. Ести хабар базонгæй, уйтæккидæр æй радзорис иннетæн, цæмæй ибæл еумæйагæй æрдзубанди кæнайтæ, æвæдзи, уомæ гæсгæ дин беретæ сæ зæрдтагон зæгъуйнæгтæ нæ ракæнунцæ. Уой хæццæ ба ма дæхе цардæй дæр, айдагдæр гъæуама дæхуæдæг ке зонай, уæхæн хабæрттæ зундгонд разиннунцæ еугуремæн дæр. Уомæ гæсгæ ба байархайæ дæ зæрдтагон хабæрттæ еудадзуг не 'ргом кæнунбæл исахур унбæл.

15-21 балли. Æууæнкæ адæймаг дæ, зонис дæхе æма еске сосæгдзийнæдтæ гъæуай кæнун. Фал уотæ дæр рауайдзæнæй, æма ди еске ести сосæгдзийнæдæ «ракъахунбæл» æгæр ку байархай, уæд, ка 'й зонуй, лæмæгъдзийнæдæ ку равдесай. Уомæ гæсгæ ба дузæрдугаг фарстæбæл еумæйаг дзубандитæй дзуæппитæ дæттунбæл архайæ.

22-27 балли. Дуйней раздзæуæгдæр гъасхæгæнæг службитæ гъæуама се 'хсæн еристæ исаразонцæ, цæмæй сæхемæ косæгæн фæххуæст уонцæ, ду цæхуæн дæ, уæхæн æууæнкæ адæймагбæл.

22-27 балли. Дуйней раздзæуæгдæр гъасхæгæнæг службитæ гъæуама се 'хсæн еристæ исаразонцæ, цæмæй сæхемæ косæгæн фæххуæст уонцæ, ду цæхуæн дæ, уæхæн æууæнкæ адæймагбæл.

ЦЪУХ АЛЦИ ДЗОРУНМÆ НÆ РАЙГУРУЙ!..

Мæнæ сæргондæн ци загъд рахастан, е нин нæ рагфидтæлтæй байзадæй. Æма 'й зундæфтауæг фæдзæхсти хузи нæ зæрдæбæл гъæуама дарæн. Æма ни уой алке æнхæстæй лæдæруй æви нæ, уой исбæлвурд кæнуни туххæй æнцæ нæ абони фарстатæ.

1. Дæ евгеди æй, дæ кусти фæдбæл, кенæ дин дæ зонгитæй кадæр ке радзурдта, уæхæн сосæггаг хабæрттæ?

а) Гъо. б) Нæ. в) Еуæй-еухатт гъо, фал еудадзуг ба нæ.

2. Дæ зонгитæ кенæ де 'мгустгæнгутæ дæмæ сæхе ахид бахатунцæ, ести фурнимд уавæри ку бахаунцæ, уæд сæ сагъæсти фæдбæл?

а) Æстæн. б) Некæд. в) Фæууы, уомæн æма 'й зонунцæ, ци мин радзоронцæ, уой некæд некæмæн ракой кæнæн.

3. Уотæ ба фæууы, æма фуртæлтæг уавæри уогæй ракой кæнис, дзорун ке нæ фенгъезуй, уæхæн хабæрттæ?

а) Гъо, фал уой фæсте ба мæхе феф-

хуæрун. б) Гъулæггагæн, уидæ уотæ, фал нур ба хебæлхуæцгæдæр исдæн. в) Нæ, алкæддæр æй зонун, кæд кæми ци дзорун æнгъезуй æма не 'нгъезуй, уой.

4. Сосæггаг хабæрттæ гъæуай кæнун кæми гъæуы, цæмæй дæхецæн дæр æма де 'мгустгæнгутæн дæр зæран ма æрхæссай, уæхæн рауæн косун дæ бон исуодзæнæй?

а) Гъо, æцæг оперативон кусти нæ, фал ести аналитикон хайади. б) Бæлвурдæй, гъо. в) Æвæдзи, нæ.

5. Дзæгъæлдзурд ке разиндтæ, уой фудæй дин ескæд ухеригæнгæ рауадæй?

а) Некæд. б) Ахидгомау. в) Æдеугурæй цалдæр хатти.

6. Еске дин æ сосæггаг хабæрттæ ракæнгæй ди ку ракора, гъома, макæмæн сæ ракæнæ, уæд...

а) Æнæмæнгæ ин исæнхæст кæндзæнæн æ бафæдзæхст. б) Уавæртæмæ гæсгæ байархайдзæнæн. в) Æууæнкæг зонгæн сæ радзордзæнæн, æцæг ин

РАГОН ХАБÆРТТÆ ИМИСУН: АБОНИ – ЦÆРУНÆН, ИСОНИБОНИ – ЗОНУНÆН

«ДÆ ЛÆВÆРТТÆ ДÆХЕ ФÆУУÆНТÆ...»

Еухатт Буддæ еунæгæй бадтæй æма дин еу æнæзонгæ лæг Æ размæ ку бацæуидæ æма Ин аллифудтæ калун райдæдта. Берæ лæгъузтæ Ин фæдзæрдта. Фал Буддæ Æхецæн æнцæд бадтæй æма ин æ цифгалæнтæмæ медбилти ходгæй игъуста. Æнæзонгæ лæг никки хъæбæрдæр исмæстгун æй, фурмæстæй æ сæтæ дæр ма ракалдæй. Загъд-заманайæн фæстагмæ æ кæрон ку 'рхæрттæй, лæг

æ мæститæ еугурæй дæр ку искалдта, уæд æй Буддæ медбилти ходгæй фæрсуй:

– Ме 'нсувæр, дæ дзоруйнæгтæ еугурæй дæр загътай?

– Дæубæл æгириддæр цæсгон ку нæйис – æз дæ æфхуæргæ кæнун, ду ба цума къудурон дæ, уой хузæн къуæттæй бадис, æви дæбæл къамбеци цар ес?

Уæд æй Буддæ бафарста:

– Еске дин лæвæрттæ ку 'рбахæсса, ду ба сæ ку нæ есай, уæд ци кæнгæ 'й?

Лæг еу цæйбæрцæдæр гъудити ранигълдæй, уæдта дзуап равардта:

– Уæд лæвæрттæ сæ хецуæн байзайунцæ.

– Арфæ дин кæнун, ме 'нсу-

вæр, ци æфхуæрæн дзубандитæ мин æрбахастай лæварæн, уой туххæй, – сабур гъæлæсиуагæй загъта Буддæ. – Фал дин дæ лæвæрттæ нæ есун, æма дæхецæн хæлар уæнтæ.

РАСАГЪÆС КÆНАЙТÆ!..

Фарстатæн се 'мбесæй фулдæребæл раст дзуæппитæ ку раттай, уæд е уой æвдесæн æй, æма дæ зундгиндзийнæдæ цæйбæрцæбæл бæрзонддæр æй.

1. Итайлаг сахартæй кæцими игонгонд æрцудæй макъаронти хуæруйнагти дуйней фиццаг музей?

а) Сан-Ремо. б) Турин. в) Милан.

2. Кæци сахаруи финст æрцудæй фæдуддзийнади бадзурд, кæцимæ гæсгæ фæцæй Фиццаг дуйнеуон тугъд?

а) Мюнхен. б) Вена. в) Версаль.

3. Уæрæсей XIX æноси ке нæ адтæй балци кæнуни барæ империали-конки (уæдиккон трамвайи) дууæуæладзугон вагоны уæллаг фæзуати?

а) Сувæллæнтти. б) Тургъæсæрфгуги. в) Силгоймæгти.

4. «Финсуйнади бæрæгбон», зæгъгæ, номи хæццæ 1986 анзи уæрæсейæг сахартæй кæцими рацудæй фиццаг хатт славайнаг культури Бонц?

а) Мурмански. б) Владимири. в) Пскови.

5. Ка 'й номдзуд уæрæсейæг балхонтæй, фæзи 1812 анзи Фидибæстон тугъди бæгъатæртæй Михаил Кутузовæй уæлдай ма кæмæн ес æвæрд циртдзæвæн?

а) Николай Раевский. б) Михаил Барклай-де-Толли. в) Михаил Багратион.

6. Дуйней тæккæ уæлиаудæр бæрзæндæ Эверестмæ исхезун кæмæн бантæстæй, еци альпинист Эдмунд Хиллари æ цардвæндаги фæдбæл аллихузон гæгъæдити, ци кустгæнæг æй, зæгъгæ, фарстай фæдбæл циуавæр дæсниадæ байа-монидæ?

а) Дзолуæйæгæнæг. б) Æхсируæйæгæнæг. в) Муддар.

7. Советон Цæдеси фиццаг тæккæ уæлхуæнхондæр Гизæлдони гидроэлектростанцæ кæци анзи игонгонд æрцудæй?

а) 1925. б) 1934. в) 1939.

8. Цæгат Иристони устурдæр гъæутæй дуемæн – Æрæдон æма Дигорайæн – сахаруи ном кæци анзи лæвæрд æрцудæй?

а) 1956. б) 1964. в) 1972.

9. Хетæгкати Къостай Хæдзарæмузей Дзæуæгигъæуи кæци анзи игонгонд æрцудæй?

а) 1975. б) 1979. в) 1985.

Нур ба уин игъосун кæнæн, нæ газети 41-аг номери ци фарстатæ мухургонд адтæй, уонæбæл раст дзуæппитæ.

1. Агата Кристи. 2. «Хом хъæбун». 3. Платон. 4. Вышний Волочек. 5. Шарль Кулон. 6. Халæй бийунæй. 7. Екатерина Дуккаги рæстæги. 8. 1912.

Дигорæ

Республикон дзиллон æхсæнадон-политикон газет «Дигорæ». Сæйраг редактор: САКЪИТИ Бариси фурт Эльбрус.

Газет исаразæг æма уадзæг: РЦИ-Аланий мухури æма дзиллон коммуникаци гъуддæгуги фæдбæл Комитет. 362003, РЦИ-Алани, г. Дзæуæгигъæу, Димитрови гъæунгæ, 2.

Редакций адрес: 362015 РЦИ-Алани, г. Дзæуæгигъæу, Къостай номбæл проспект, 11, 6-аг уæладзуг. Тел.: 25-22-56 (факс), 55-08-16; 25-93-00. E-mail: gazeta-digora@inbox.ru. Нæ газети сайт: http://gazeta-digora.ru.

Газет регистрационд æй бастдзийнади, хабархæссæг технологитæ æма дзиллон коммуникаци сфери Федералон служби Управлений РЦИ-Аланий. Рег. номер ПИ №ТУ15-00141, 2017 анзи 14 апрели. Газет мухургонд æрцудæй АБЕ «Рауагъдадæ «Хонсайраг регион»-и. 357600, г. Ессентуки, гъæунгæ Никольская, 5а.

Газет цæуы къуæре еу хатт – геуаргибони. Рафинсуни индекс: 73946. Тираж 650. Заказ № 2426. Мухурмæ гъæуама финст æрцауа – 17.00; 08.11.2024. Мухурмæ финст æрцудæй – 17.00; 08.11.2024.

Нæ газетæй ист æрмагæй пайда кæнун æнгъезуй, нæ редакций аразийæй. Уæдта гъæуама бæрæгтонд уа, нæ газетæй ист ке æй, е. Финстæгугæ, къоффинститæ, хуздæн рецензи нæ дæттæн, уæдта сæ автортæмæ дæр фæстæмæ не 'рветæн. Газети ци æрмагугæ рацауа, уонæбæл бæрзондзийнæдæ хæссунцæ сæ автортæ.